

MILJÖUTSKOTTETS UTLÅTANDE 32/2009 rd

Statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna

Till utrikesutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 9 september 2009 statsrådets redogörelse om Finlands politik för de mänskliga rättigheterna (SRR 7/2009 rd) till utrikesutskottet för beredning och bestämde samtidigt att de övriga fackutskotten får lämna utlåtande till utrikesutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- enhetschef Sofie From-Emmesberger och enhetschef Tiina Jortikka-Laitinen, utrikesministeriet
- bostadsråd Raija Hynynen, miljöministeriet.

Dessutom har utskottet fått skriftligt utlåtande av Sametinget.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Redogörelsen är en utmärkt sammanställning av de grundläggande principerna för Finlands internationella politik för de mänskliga rättigheterna. Utskottet håller med om att det finns allt fler kopplingar mellan hur de mänskliga rättigheterna tillgodoses nationellt och internationellt när länderna blir mer ömsesidigt beroende av varandra. Redogörelsen har också en allmän översikt över hur de mänskliga rättigheterna tillgodoses i Finland. Det är viktigt och det visar tydligt att de mänskliga rättigheterna är odelbara och kräver växelverkan, när den nationella och internationella politiken presenteras i samma dokument.

Utskottet har behandlat redogörelsen beträffande sitt eget ansvarsområde med tonvikten lagd på två större frågor: klimatförändringen och MR-politiken och rätten till bostad. Det är en bra utgångspunkt att regeringen i den internationel-

la delen fokuserar på de kommande åren. Då kan Finland effektivt och utifrån sina resurser utnyttja sin specialkompetens för att backa upp den internationella politiken för de mänskliga rättigheterna.

Klimatförändringen och MR-politiken

Globalt sett kan klimatförändringen bidra till drastiska försämringar i de mänskliga rättigheterna. Det är bra att redogörelsen lyfter fram de största konsekvenserna av klimatförändringen, särskilt i de fattigare länderna och för de mest utsatta befolkningsgrupperna. Finlands mål enligt redogörelsen är för det första att lyfta fram kvinnornas roll i den kommande internationella klimatkonventionsmekanismen, göra dem mer delaktiga i besluten kring klimatförändringen, upprätta en jämställdhetsstrategi och ett arbetsprogram inom ramen för klimatkonventionen och ge

kvinnor mer information om och bättre tillgång till de finansiella mekanismerna i konventionen.

I en första fas kommer klimatförändringen att vara ett allvarligt hot mot i synnerhet utvecklingsländerna eftersom de har ett ogynnsamt geografiskt läge. De drabbas av dels torka, dels översvämningar utan att få någon nytta av uppvärmningen. De fattigaste u-länderna är starkast beroende av jordbruk och på grund av sin stora sårbarhet har de dålig anpassningsförmåga. Klimatförändringen slår alltså hårdast mot de fattigaste regionerna och befolkningsgrupperna. Ofta måste kvinnor kämpa hårdast för att klara av de problem som klimatförändringen oundvikligt för med sig. Samtidigt har kvinnorna en särskild möjlighet att medverka till att dämpa konsekvenserna av klimatförändringen eftersom det i utvecklingsländerna ofta är de som står för maten, vattenförsörjningen och både produktionen och användningen av hushållsenergi. Finland har startat projektet Kvinnorna och klimatförändringen som syftar till att den nya internationella mekanismen för klimatkonventionen explicit ska lyfta fram kvinnornas roll. Den kommer upp på klimatkonferensen i Köpenhamn i december 2009.

Följderna vid okontrollerad befolkningstillväxt i kombination med klimatförändringen gör det svårare att motarbeta förändringen. Världens befolkning ökar med 80 miljoner människor per år och av dem finns 90 procent i fattiga länder. Målen för den sociala och samhälleliga utvecklingen, till exempel bättre reproduktiv hälsa, är därför nödvändiga vid sidan av miljömålen för att dämpa befolkningsutvecklingen i utvecklingsländerna. Även här spelar kvinnorna en viktig roll.

De internationella förhandlingarna om klimatkonventionen tar sikte på att medeltemperaturen på jorden ska stiga med mindre än 2 °C jämfört med den förindustriella tiden. Det innebär att de utvecklade länderna måste minska sina utsläpp av växthusgaser med 25–40 % fram till 2020 och med 80–95 % fram till 2050 jämfört med basåret 1990. Så stora utsläppsminskningar kräver att länderna övergår till koldioxidsnåla ekonomier och det är en energiteknisk revolu-

tion till sin omfattning jämförbar med den industriella revolutionen. Utvecklingsländerna framhåller att åtgärderna för att motverka klimatförändringen inte får begränsa deras ekonomiska tillväxt eller riskera ansträngningarna att minska fattigdomen, det vill säga att nå de så kallade millenniemålen. Åtgärderna för att motverka klimatförändringen är primära eftersom ansträngningarna för att förebygga allvarliga klimatförändringar är beroende av dem. Trots det måste industriländerna åta sig att hjälpa till att genomföra ännu större anpassningsåtgärder i utvecklingsländerna och för att uppfylla målen i FN:s millenniedeklaration. Finlands utvecklingspolitiska program understryker vikten av en hållbar utveckling som är balanserad ekologiskt, ekonomiskt och socialt. Det är angeläget att Finland också deltar i forsknings- och politikprojekt som fokuserar på kvinnor och de mest utsatta befolkningsgrupperna (bland annat barn, kvinnor, funktionshindrade och urfolk) och deras rättigheter och möjligheter till deltagande inom klimatpolitiken och andra ekologiska områden för en hållbar utveckling. Utskottet påpekar särskilt att vi i Finland behöver satsa på möjligheterna att utöva de traditionella näringarna inom samekulturen.

Stora flyktingströmmar kan vara en annan följd av klimatförändringen om stora områden blir ödelagda. Problemen kommer att förvärras i många områden som redan nu är mycket sårbara. De små östaterna kan försvinna från kartan när havsytan stiger. Till exempel i Nordafrika och Sahelregionen, Mellanöstern och Syd- och Centralasien leder torka och brist på dricksvatten till större instabilitet och konfliktkänslighet. Också i de arktiska områdena måste man flytta bort när livsvillkoren blir alltför hårda. Det kan leda till okontrollerade migrationsströmmar som bidrar till större instabilitet. Migrationen påverkar miljöns bärkraft, men har också stora ekonomiska och sociala konsekvenser i både de länder därifrån människor flyttar och i de länder dit de flyttar, och de kan ge upphov till etniska konflikter.

Det är regeringarna som i första hand ansvarar för att skydda och hjälpa offren för naturka-

tastrofer. Till viss del kan migrationen i klimatförändringens kölvatten hanteras inom ramen för den traditionella flyktinglagstiftningen, till exempel vid flyktingströmmar p.g.a. väpnade konflikter med miljörelaterade orsaker. Vid miljörelaterade gränsöverskridande migrationsströmmar är frågan om flyktingstatus ett stort problem i Genèvekonventionen från 1951. FN:s flyktingorgan UNHCR har än så länge haft en återhållsam inställning till termer som miljöflykting och klimatflykting eftersom de inte nämns i internationella bestämmelser om flyktingar.

UNHCR har lagt fram fem scenarier för klimatförändringen som underlag för en analys av kommande migrationen, förebyggande åtgärder och hjälpbehov. Det första scenariot talar om hydrometeorologiska katastrofer som översvämningar och stormar. För det andra kan man förbjuda människor att bo i riskutsatta områden på grund av periodiska eller återkommande katastrofer. För det tredje kan migration få sin början i att miljötillståndet försämras successivt när till exempel ökenspridningen accelererar och vattentillgången försämras. En konsekvens som redan nu är verklighet är att östaterna håller på att försvinna och att invånarna tvingas flytta bort utan att kunna återkomma. Överlag ökar konfliktkänsligheten i oroshärdar av bristen på mat och vatten och då är väpnad konflikt den direkta orsaken till flyktingskap.

Det är enligt utskottet angeläget att frågan om hur folkrätten ställer sig till den gränsöverskridande migrationen till följd av klimatförändringen analyseras och att man undersöker om den gällande lagstiftningen innehåller skyddsberättigande element eller om det behövs nya rättsliga skyddselement. I fortsättningen måste vi få en definition på klimatflykting. Samtidigt måste andra nödvändiga ändringar i folkrätten beaktas. Åtgärder för att motverka klimatförändringen och möta utmaningarna måste inta en framskjuten roll i Finlands utrikespolitik. Finland bör fortsätta på sin aktiva linje för en global klimatkonvention för tiden efter 2012 och stötta utvecklingsländernas möjligheter och kapacitet att fullt ut delta i förhandlingsprocessen och meka-

nismen för den nya konventionen. Utvecklings-samarbetet måste fokusera på hållbar utveckling och utvidga aktiviteterna för att motverka klimatförändringen och anpassa länderna till de negativa följderna. Stödet till anpassningsåtgärder måste ges till de mest utsatta och fattigaste länderna och de mest utsatta befolkningsgrupperna.

Rätten till bostad

Enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har envar rätt till en levnadsstandard som är tillräcklig för att trygga ett människovärdigt liv, och där är rätten till en människovärdig bostad en av de viktigaste punkterna. Rätten till människovärdigt boende tillgodoses mycket bristfälligt överallt, också i de rikaste länderna, eftersom t.ex. omkring 15 miljoner människor i Europa beräknas leva utan människovärdiga bostadsförhållanden. Trots det är problemet mångdubbelt större i de fattigaste länderna där åtminstone en miljard människor uppskattas bo i förhållanden som inte är människovärdiga.

I den nationella del av redogörelsen som analyserar de mänskliga rättigheterna ingår en relevant översikt över hur det bostadspolitiska åtgärdsprogrammet har genomförts. Inte heller i Finland åtnjuter alla rätten till bostad. I november 2007 fanns det omkring 7 300 ensamstående bostadslösa. Av dem var ungefär 1 400 kvinnor. Det fanns 300 bostadslösa familjer. Programmet för att minska långvarig bostadslöshet siktar på att halvera långvarig bostadslöshet fram till 2011 och samtidigt skapa förutsättningar för att eliminera långvarig bostadslöshet senast 2015. Det finns dock en del problem med att genomföra programmet. I november 2008 beräknades de ensamstående bostadslösa vara 8 000 och familjerna utan bostad 300. De ensamstående hemlösa hade alltså blivit 400 fler. Den största orsaken ska sökas i det ekonomiska läget som gör att arbetslösheten ökar och möjligheten att behålla bostaden försämras. Antalet ökar också delvis av att uppgifterna om det totala antalet nu är mer exakta.

I fjol ingick staten och de tio största städerna (Helsingfors, Esbo, Vanda, Tammerfors, Åbo,

Lahtis, Jyväskylä, Kuopio, Joensuu och Uleåborg) en avsiktsförklaring om att minska den långvariga bostadslösheten fram till 2011. Det finns totalt 1 700 bostäder och platser i boenden i pågående byggprojekt. Fram till maj 2009 avsatte Finansierings- och utvecklingscentralen för boendet ARA en villkorad bidrags- och lånere-serv för projekt där det finns sammanlagt 899 bostäder och platser i boenden och RAY har beslutat om medel till 230 bostäder eller platser i boenden.

Utöver detta har 101 personer med medel från programmet Kaste anstälts inom social- och hälsovården på boendeserviceenheter för bostadslösa och målet är att få hundra personer till. Det finns flera pågående projekt för att förebygga bostadslöshet bland unga. Vidare avser det kommande programmet för rompolitiken och bostadsprogrammet för utvecklingsstörda att lösa problemen med bostad och boende för dessa två grupper.

Obetalda hyror och störande uppträdande är de vanligaste orsakerna till att människor blir vräkt och drivs ut i bostadslöshet, påpekar ut-

skottet. Bostadslöshet kan förebyggas med betalningsregleringar och rådgivning. Med utdragen bostadslöshet ökar riskerna markant, om det finns alkohol och droger, psykiska problem, neurologiska störningar, våldsbegäret, kriminalitet, fängelsebakgrund eller skuldsättning med i bilden. Det handlar om svåra problem eftersom många behöver långvarigt stöd för att bygga upp sin vardag helt och hållet på nytt.

I fjol höjdes maxbeloppen för investeringsstöd till grupper med särskilda behov och samtidigt infördes en ny kategori med 50 % maxbelopp för långvarigt bostadslösa. Utskottet understryker att fullmakten för investeringsstöd till grupper med särskilda behov är ett viktigt verktyg i arbetet för att uppfylla målet för minskad bostadslöshet.

Utlåtande

Miljöutskottet meddelar

att utrikesutskottet bör beakta det som sägs ovan.

Helsingfors den 5 november 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Susanna Huovinen /sd
vordf. Pentti Tiusanen /vänst
medl. Christina Gestrin /sv
Timo Heinonen /saml
Rakel Hiltunen /sd
Timo Juurikkala /gröna
Antti Kaikkonen /cent
Timo Kaunisto /cent

Timo Korhonen /cent
Merja Kuusisto /sd
Tapani Mäkinen /saml
Sanna Perkiö /saml
Janne Seurujärvi /cent
Tarja Tallqvist /kd
Pauliina Viitamies /sd (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Marja Ekroos.